2020-56-RE

Causa 2020-56-RE
(Gimeno Candela c/ Principat d'Andorra)

Número de registre 367-2020. Recurs d'empara

Sentència del 18 de gener del 2021

BOPA núm. 13, del 27 de gener del 2021

En nom del Poble Andorrà;

El Tribunal Constitucional;

Atès l'escrit presentat i registrat al Tribunal Constitucional, el 24 de juliol del 2020, per la representació processal de la Sra. Montserrat Gimeno Candela, mitjançant el qual interposa un recurs d'empara contra els autes del 17 de juny del 2020 i del 21 de juliol del mateix any, dictats pel Tribunal de Corts, per una presumpta vulneració del dret a la jurisdicció, en els seus vessants dels drets a un procés degut substanciat per un tribunal imparcial predeterminat per la llei, a la defensa, a no confessar-se culpable, a no declarar en contra d'un mateix, al recurs en matèria penal i a la presumpció d'innocència, tots ells reconeguts a l'article 10 de la Constitució, i, per extensió, dels drets i de les llibertats reconeguts en els articles 5.5, 6.1, 6.2, 6.3 b), 6.3 d), 13 i 17 del Conveni per a la salvaguarda dels drets humans i de les llibertats fonamentals, i, atès que demana al Tribunal Constitucional que atorgui l'empara sol·licitada, que declari la vulneració dels drets esmentats, que anul·li les resolucions impugnades i la resta de resolucions judicials recaigudes en el marc de la causa 3400068/2010, que reconegui el dret de la recurrent a obtenir una resolució sobre el fons de l'assumpte i que retrotregui les actuacions al moment anterior a la vulneració al·legada;

Vista la Constitució, especialment els articles 10, 41.2, 98 c) i 102;

Vista la Llei qualificada del Tribunal Constitucional, especialment el títol IV, capítols primer i sisè;

Vist l'aute del Tribunal Constitucional del 12 d'octubre del 2020 que va admetre a tràmit únicament el segon motiu exposat en el recurs d'empara, consistent en l'eventual vulneració del dret a un procés degut substanciat per un tribunal imparcial predeterminat per la llei;

Vist l'escrit d'al·legacions presentat i registrat al Tribunal Constitucional, el 2 de novembre del 2020, pel Ministeri Fiscal;

Vistes les conclusions formulades dintre de termini per la part recurrent i pel Ministeri Fiscal;

Escoltat l'informe del magistrat ponent, Sr. Joan Manel Abril Campoy;

1. Antecedents processals davant les jurisdiccions ordinàries

1.1. El 31 de gener del 2012, la Sra. Montserrat Gimeno Candela va ser condemnada com a responsable penalment en concepte d'autora de l'assassinat del seu espòs, sense la concurrència de circumstàncies modificatives de la responsabilitat penal, a la pena de 20 anys de presó i a l'expulsió del Principat durant un període de 20 anys.

1.2. El 19 de maig del 2020, la representació processal de la Sra. Montserrat Gimeno Candela va presentar un recurs de revisió contra la sentència esmentada, en què sol·licitava que és declarés la procedència d'aquest recurs i que s'assenyalés la celebració del judici oral amb la pràctica de les proves que les parts tinguessin a bé proposar i/o aportar.

1.3. El 17 de juny del 2020, el Tribunal de Corts, mitjançant aute, va decidir declarar la improcedència d'aquest recurs i, per tant, la seva inadmissió a tràmit.

1.4. La representació processal de la Sra. Montserrat Gimeno Candela va formular un incident de nul·litat contra aquesta darrera decisió, i, el 21 de juliol del 2020, el Tribunal de Corts va dictar un aute en què desestimava l'incident de nul·litat esmentat.

1.5. El 24 de juliol del 2020, la representació processal de la Sra. Montserrat Gimeno Candela va interposar un recurs d'empara contra els autes del 17 de juny del 2020 i del 21 de juliol del mateix any, dictats pel Tribunal de Corts, per una presumpta vulneració dels drets i llibertats reconeguts a l'article 10 de la Constitució, i, al Conveni per a la salvaguarda dels drets humans i de les llibertats fonamentals ressenyats en l'encapçalament.

1.6. El Tribunal Constitucional, el 12 d'octubre del 2020, mitjançant aute va inadmetre a tràmit els motius primer (vulneració dels drets a la presumpció d'innocència i a la defensa) i tercer (vulneració del dret al recurs en matèria penal) del seu escrit de recurs d'empara i va admetre a tràmit el segon motiu exposat en l'escrit esmentat contra les decisions ressenyades del Tribunal de Corts, consistent en l'eventual vulneració del dret a un procés degut substanciat per un tribunal imparcial predeterminat per la llei.

1.7. L'11 de novembre del 2020, la representació processal de la Sra. Montserrat Gimeno Candela, va interposar un recurs de súplica contra l'aute del Tribunal Constitucional esmentat d'inadmissió a tràmit, en què impugnava la negació per part del Tribunal de Corts de l'obertura d'un judici de revisió. El Tribunal Constitucional, el 18 de desembre del 2020, mitjançant aute va rebutjar aquest recurs de súplica.

2. Argumentació jurídica

2.1. Argumentació de la recurrent

- La recurrent en empara, després d'exposar la seva valoració personal dels fets que van donar lloc a

la seva condemna per un delicte d'assassinat, al·lega que, en primer terme, s'han vulnerat els seus drets fonamentals a la presumpció d'innocència i a la defensa.

En aquest sentit, assenyala que no va ser defensada amb arguments apropiats per provar la seva innocència en relació amb la mort del seu marit. Afegeix que s'ha produït indefensió perquè, si bé es van acceptar les proves, tanmateix aquestes no eren les idònies per demostrar la seva innocència, afegint que quan s'al·leguen fets que proven la seva innocència de forma incontestable, el Tribunal de Corts refusa procedir a un judici de revisió.

Si s'hagués obert el judici de revisió, s'haguessin pogut demanar les proves biològiques realitzades per la Guàrdia Civil, les quals demostraven que en el moment de l'assassinat hi havia una tercera persona. Encara que el Tribunal de Corts considerés els fets nous com a no convincents, l'obertura del judici de revisió era, no obstant això, procedent.

La negativa d'obrir el judici de revisió ha conculcat el seu dret fonamental a la jurisdicció, alhora que valida la seva condemna sense cap prova de càrrec que acrediti que és l'autora del delicte, ja que aquesta condemna es fonamenta únicament en la seva autoinculpació. La sentència dona per provada l'autoria del crim amb indicis de càrrec insuficients, sense estructurar la prova de l'autoria sobre la base de proves científiques sòlides.

- En segon terme, entén que s'ha infringit el seu dret al procés degut, substanciat per un tribunal imparcial predeterminat per la llei.

El dret al procés degut s'ha conculcat perquè no es va procedir a tramitar el judici de revisió. S'ha mantingut una aparença d'impuls processal, però no ha estat compatible amb els drets fonamentals a la llibertat, ni a la seguretat, ni a l'assistència tècnica d'un lletrat ni a la presumpció d'innocència.

A més, exposa que la magistrada ponent de l'aute del Tribunal de Corts del 17 de juny del 2020 va formar part del Tribunal que la va condemnar a la pena de 20 anys de presó. Així, els membres del Tribunal de Corts que van participar en el procés penal no poden formar part del Tribunal que resol el procés de revisió.

- I, en darrer terme, argumenta que s'ha vulnerat el dret al recurs en matèria penal, pel fet de negar la procedència del recurs de revisió. La interpretació d'aquest dret no pot ser restrictiva i obligava, per tant, al Tribunal a obrir el judici de revisió i permetre la pràctica de les proves demanades.

- Per tant, demana al Tribunal Constitucional que atorgui l'empara sol·licitada, que declari la vulneració dels drets esmentats, que anul·li les resolucions impugnades i la resta de resolucions judicials recaigudes en el marc de la causa 3400068/2010, que reconegui el seu dret a obtenir una resolució sobre el fons de l'assumpte i que retrotregui les actuacions al moment anterior a la vulneració al·legada.

2.2. Argumentació del Tribunal de Corts

- En els seus autes del 17 de juny del 2020 i del 21 de juliol del mateix any, el Tribunal de Corts assenyala que el recurs de revisió constitueix un remei de caire extraordinari que només procedeix contra resolucions fermes i pels motius taxats a l'article 253 del Codi de procediment penal.

- Sustenta que és palmari i evident que el recurs no s'ajusta a la causa invocada a l'article 253

d'acord amb la qual "*Quan, amb posterioritat a la sentència, s'arribi al coneixement d'algun fet que provi d'una manera incontestable la innocència del condemnat*", ja que no és un fet nou o desconegut que s'hagi conegut amb posterioritat a la sentència, sinó que les proves estaven a l'abast del Tribunal, com indica la recurrent mateixa. És a dir, es tracta de dades ja conegudes que estan contingudes en les actuacions i que van ser examinades i valorades pel tribunal d'instància, pel d'apel·lació i pel Tribunal Constitucional mateix.

Afegeix que el recurs de revisió no és una instància més, sinó un nou procés derivat d'una novetat extrínseca al procediment que constitueix el seu objecte. No és un mitjà per efectuar una nova valoració de la prova.

- Respecte de la qüestionada imparcialitat d'aquest Tribunal i de la magistrada ponent, afirma que l'article 254 del Codi de procediment penal determina que el tribunal que havia dictat la sentència és aquell que ha de decidir sobre la procedència o no del judici de revisió.

2.3. Argumentació del Ministeri Fiscal

- El Ministeri Fiscal considera inexistent la vulneració del dret fonamental a un procés degut substanciat per un tribunal imparcial.

- En primer terme, sustenta que la denominació del recurs de revisió emprada per la llei (article 253 del Codi de procediment penal) i per la recurrent s'ha de matisar, perquè aquest recurs no té natura impugnatòria, ja que la sentència és ferma i actua com a una excepció al principi de cosa jutjada per evitar sentències vàlides però injustes per raó d'elements externs sobrevinguts.

- En segon terme, exposa que la natura jurídica del judici de revisió (articles 253 i 254 del Codi de procediment penal) i la del procés de revisió (article 19 bis de la Llei qualificada de la Justícia) són diferents. En aquest darrer cas, el procés de revisió parteix del supòsit que el tribunal d'instància ha vulnerat un dret reconegut en el Conveni per a la salvaguarda dels drets humans i de les llibertats fonamentals i/o en algun dels seus protocols addicionals, de manera que sí existeix una resolució viciada i nul.la. Així, l'article 30 bis, apartat 2, de la Llei transitòria de procediments judicials estableix que no poden formar part del mateix Tribunal els magistrats que van conèixer del procés amb anterioritat, però, en canvi, no s'ha fet en el judici de revisió penal atesa la diferent natura d'aquest.

- Manifesta que el Tribunal Constitucional mateix ja s'ha pronunciat amb anterioritat respecte de supòsits on el tribunal d'instància ha de tornar a resoldre una mateixa qüestió. Així, en la sentència del 7 de setembre del 2007, recaiguda en la causa 2007-3 i 6-RE, de conformitat amb la jurisprudència del Tribunal Europeu dels Drets Humans, ha admès que no es pot mantenir com a regla general que l'anul·lació i la consegüent retroacció de les actuacions signifiqui que hagi de revisar el cas una autoritat judicial diferent o el mateix òrgan judicial amb una composició diferent. I en la sentència de l'11 de juny del 2013, recaiguda en la causa 2012-30-RE, indica que la coincidència del mateix ponent en les dues resolucions solament pot vulnerar el dret a un tribunal imparcial si tingués una posició de preeminència jurídica en relació amb la resta de magistrats, mentre que en aquest cas aquell que va ser ponent de la sentència condemnatòria del 31 de gener del 2012 va ser el Sr. Jean Marie Ferrandez i no la Sra. Concepció Baron Mora.

- Per acabar, demana al Tribunal Constitucional que desestimi aquest recurs d'empara per no haver-se produït cap vulneració dels drets fonamentals al·legats.

3. Fonaments jurídics del Tribunal Constitucional

3.1. El recurs d'empara no converteix el Tribunal Constitucional en una tercera instància ni en un tribunal suprem; l'únic objecte del recurs d'empara és el de verificar que les decisions impugnades estiguin motivades i es fonamentin en un raonament jurídic que no sigui il·lògic ni absurd i no vulnerin cap dels drets protegits per l'article 10 de la Constitució.

3.2. Una vegada dictat l'aute d'aquest Tribunal Constitucional del 12 d'octubre del 2020, confirmat per l'aute del 18 de desembre del mateix any, que desestima el recurs de súplica interposat per la recurrent en empara, l'únic objecte del recurs d'empara admès a tràmit rau en l'eventual vulneració del dret a un procés degut substanciat per un tribunal imparcial predeterminat per la llei.

Segons el parer de la recurrent, el seu dret a un procés degut s'ha vulnerat perquè la magistrada ponent de l'aute dictat pel Tribunal de Corts, el 17 de juny del 2020, mitjançant el qual s'inadmetia la seva demanda de revisió, va formar part del Tribunal que la va condemnar a la pena de 20 anys de presó. Així, assenyala que els membres del Tribunal de Corts que van participar en el procés penal no podien formar part del Tribunal que havia de resoldre el procés de revisió.

3.3. El cànon de constitucionalitat referent a la imparcialitat objectiva dels jutges i magistrats ha estat establert en diverses sentències d'aquest Tribunal Constitucional. Així, aquest Tribunal va afirmar en la sentència del 13 de juny del 2013, recaiguda en la causa 2012-30-RE, amb cita de la del 7 de setembre del 2007, recaiguda en la causa 2007-3 i 6-RE, que "*Per donar resposta cabal a la qüestió plantejada cal advertir que, com ja vam dir en la sentència del 7 de setembre del 2007 abans esmentada "El dret a la imparcialitat objectiva dels jutges pretén assegurar que els jutges que intervinguin en la resolució d'una causa ho facin sense prevencions o prejudicis derivats d'una relació o d'un contacte previs amb l'objecte del procés, per haver instruït la causa, per haver ostentat la condició d'acusador o per haver intervingut en una altra instància prèvia del procés. Es vol evitar que influeixin en la seva resolució conviccions prèvies que el jutge s'hagi pogut formar sobre el fons de l'afer per tal com ha participat en instàncies o actuacions judicials anteriors. Per això tots els ordenaments jurídics consagren causes de recusació -i d'abstenció- encaminades a preservar aquesta imparcialitat objectiva. Tanmateix, cal tenir en compte que en tots els ordenaments jurídics, inclòs naturalment l'andorrà, està prevista la possibilitat que, com a conseqüència d'haver-se dictat una sentència anul·latòria, es retrotraguin les actuacions per tal que el primer òrgan judicial torni a dictar una nova resolució conforme amb el que estableix la sentència anul·latòria i repari les deficiències observades. Com ha dit el Tribunal Europeu dels Drets Humans, en un cas que té similituds amb el que aquí enjudiciem, "no es pot mantenir com a regla general, resultant de l'obligació d'imparcialitat, que un tribunal superior que anul·li una decisió administrativa o judicial, tingui l'obligació de reenviar el cas a una autoritat jurisdiccional distinta, o a un òrgan d'aquesta autoritat composat de forma distinta" (STEDH del 16 de juliol de 1971, cas Ringeisen c/ Àustria). De fet, en aquests casos la revisió de la sentència o, més exactament l'obligació de dictar una segona resolució constitueix un dret del condemnat a que el jutge o tribunal, que ha incorregut en els vicis advertits en la segona sentència, els repari tornant a enjudiciar la causa d'acord amb les apreciacions introduïdes pel segon tribunal. Certament en aquests casos el tribunal que torna a jutjar ha tingut coneixement previ de la causa, però el nou judici l'ha de fer constret a uns àmbits i a uns criteris i declaracions que ha de respectar forçosament, i la seva decisió és susceptible de control posterior, per tal de verificar si, efectivament, el nou enjudiciament ha respectat allò que es va declarar a la sentència anul·latòria. Des d'aquesta perspectiva, la institució de la retroacció, que respon a interessos institucionals rellevants, no posa en qüestió el dret al jutge imparcial".*

Establerta aquesta premissa, la coincidència del mateix ponent en les dues resolucions només podria vulnerar el dret a un tribunal imparcial si el ponent esmentat tingués una posició de preeminència jurídica en relació amb la resta de magistrats –per exemple, si tingués un vot diriment en cas d'empat. És possible que en alguns casos a la pràctica pugui ser convenient preveure el canvi de ponent per tal d'evitar dubtes de parcialitat en alguna de les parts; tanmateix, en aquest cas, cal tenir present que, com ja s'ha dit, la Sala Civil i el ponent del Tribunal Superior de Justícia que van examinar novament el cas, no s'havien pronunciat encara sobre el fons, ja que en la primera ocasió s'havia limitat a refusar la seva admissió a tràmit per defectes processals preliminars. Possiblement, per això, la recurrent mostra més "perplexitats" que autèntics dubtes sobre la imparcialitat del ponent."

3.4. En aquest cas no existeix la vulneració del dret a un procés degut substanciat per un tribunal imparcial predeterminat per la llei. Els articles 253 i 254 del Codi de procediment penal atribueixen el coneixement del recurs de revisió al Tribunal de Corts. El fet que un dels magistrats que va dictar la sentència penal condemnatòria sigui el ponent de l'aute d'inadmissió del "*recurs*" de revisió no infringeix el dret a un tribunal imparcial.

I no ho fa perquè, a diferència d'aquells supòsits en què la revisió s'articula quan el tribunal que ha dictat la resolució judicial ha vulnerat un dret contingut en el Conveni de Roma (article 30 bis de la Llei transitòria de procediments judicials), els membres que componen el tribunal no poden ser els mateixos que aquells que van haver de conèixer del procés, això es deriva de la infracció que motiva l'anul·lació de la resolució judicial –la vulneració d'un dret reconegut en el Conveni.

En canvi, el "*recurs*" de revisió es configura com a un mitjà extraordinari d'impugnació contra resolucions fermes quan apareixen circumstàncies extrínseques i conegudes amb posterioritat (documents o testimoniatges declarats falsos; sentència contradictòria amb una altra per un mateix fet delictiu en què només ha pogut ser autor la mateixa persona; coneixement posterior d'un fet que prova de manera incontestable la innocència del condemnat i sentència d'un tribunal superior que concedeix avantatges o reduccions de pena dels quals no pot beneficiar-se el condemnat per no haver recorregut, malgrat estar en la mateixa situació que el recurrent beneficiat).

Es tracta de fer prevaler la justícia material per sobre de la cosa jutjada en atenció a circumstàncies extrínseques i alienes al Tribunal que s'han conegut amb posterioritat al moment de dictar la sentència ferma. Consegüentment, el fet que un dels magistrats que ha de decidir sobre l'admissió o no de la revisió, ja hagués resolt el fons mitjançant el pronunciament de la sentència condemnatòria, no vulnera el dret a un tribunal imparcial, ja que no es tracta que el mateix Tribunal amb la mateixa composició analitzi de nou el fons d'un afer, sinó que el Tribunal que va dictar la sentència condemnatòria examini si concorren els pressupòsits dels nous fets coneguts amb posterioritat que han de comportar la declaració d'innocència del condemnat –o la falsedat de determinats mitjans probatoris- i que justifiquen l'obertura del procés de revisió.

I, encara més, en aquest cas només un dels magistrats, la magistrada ponent de l'aute que inadmet la revisió, va formar part del Tribunal sentenciador –i en aquell cas no com a ponent-, de manera que tampoc, des d'aquesta òptica, es pot apreciar l'existència de la vulneració del dret a un tribunal imparcial predeterminat per la llei.

3.5. Les consideracions anteriors justifiquen la desestimació de l'únic motiu del recurs d'empara que va ser admès a tràmit.

La desestimació del recurs d'empara es tradueix, en matèria de costes processals, en la imposició d'aquestes a la part recurrent (arg. article 92.4 de la Llei qualificada del Tribunal Constitucional).

Decisió:

En atenció a tot això que s'ha exposat, el Tribunal Constitucional, per l'autoritat que li confereix la Constitució del Principat d'Andorra,

Ha decidit:

1. Desestimar el recurs d'empara 2020-56-RE interposat per la representació processal de la Sra. Montserrat Gimeno Candela contra els autes del 17 de juny del 2020 i del 21 de juliol del mateix any, dictats pel Tribunal de Corts.

2. Imposar a la recurrent les costes processals derivades de la desestimació del seu recurs d'empara.

3. Publicar aquesta sentència, d'acord amb allò que disposa l'article 5 de la Llei qualificada del Tribunal Constitucional, al *Butlletí Oficial del Principat d'Andorra*.

I així, per aquesta sentència nostra, que ha de ser notificada a la representació processal de la Sra. Montserrat Gimeno Candela, al president del Tribunal de Corts i al Ministeri Fiscal ho pronunciem, manem i signem a Andorra la Vella, el 18 de gener del 2021.

Josep-D. Guàrdia Canela
President

Jean-Yves Caullet
Vicepresident

Joan Manel Abril Campoy
Magistrat

Dominique Rousseau
Magistrat